

ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERDE DEĞERLERİN GÖZLEMLENME DURUMU VE ÖĞRENCİLERİN BU DEĞERLERE İLİŞKİN ALGILARININ İNCELENMESİ

Ahmet KURNAZ*

Öz: Üstün yetenekli öğrenciler ile ilgili bilgilerin büyük bir bölümü yurt dışında yapılmış araştırmalara dayalı olup Ülkemizdeki ÜYÖ’de değerlerin gözlenme düzeyi bilinmemektedir. Bu araştırma ile öğretmen görüşlerine göre ÜYÖ’de değerlerin gözlenme düzeyi ve öğrencilerin kendilerinde en sık ve en az gözlenen değerlere ilişkin algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma tarama modelinde nitel yaklaşım ile olgubilim deseninde yürütülmüştür. Araştırmanın katılımcılarını 129 ÜYÖ ve ÜYÖ ile en az üç yıl çalışmış 143 öğretmen oluşturmaktadır. Öğretmenlerden elde edilen veriler “ÜYÖ’de Değerlerin Görülme Sıklığı Belirleme Formu” ile toplanmıştır. Öğrencilerden toplanan veriler için ÜYÖ’in değerlere ilişkin ürettikleri metafor üretme çalışması yapıldı. Araştırma sonuçlarına göre; ÜYÖ’de en çok merak, liderlik, ayırt etme, dürüstlük, doğru sözlülük, cesaret, sağlıklı yaşam, doğayı sevmek, tüm hayata ilgi duyma ve vatandaşlık değerleri; en az kanaatkârlık, kendini kontrol, minnettarlık, sebatkârlık, birlik, paylaşma, mutluluk ve saygı duyma değerleri gözlenmektedir. Öğrenciler kendilerinde en sık ve en az gözlenen tüm değerlere ilişkin yüksek düzeyde metaforlar üretmişlerdir. Öğrencilerin metafor üretme düzeylerinin değerlerin kendilerinde görülme sıklığı ile ilgili olmadığı söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Üstün yetenekli öğrenciler, değerler, metafor, öğretmen görüşleri

* Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, Konya, kurnaz.ahmet@gmail.com, ORCID NO: 0000-0003-1134-8689, Makale Geliş Kabul Ediliş Tarihi: 01/06/2018-07/08/2018.

EXAMINING THE STATUS OF VALUE OBSERVATION AMONG GIFTED STUDENTS AND THEIR PERCEPTIONS OF THESE VALUES

Ahmet KURNAZ*

Abstract:

Most of the studies about gifted students base on the researches conducted abroad on foreign students. However, values are greatly affected by the national and local characteristics. This study aims to examine level of observed values in gifted students through opinions of teachers and to determine the student perceptions for these observed values by examining the metaphors produced by students. The present study is conducted through phenomenological design with a qualitative approach. 129 gifted students and 143 teachers participated in the study. To collect data from students a metaphor production sheet was used. The data obtained from the teachers were collected by the "Evaluation of Invalidity of Values" form. Data were analyzed through descriptive analysis method by calculating frequencies and percentages. At the end of the study it is found out that the most observed values in gifted students are curiosity, leadership, identification, honesty, truthfulness, courage, love for nature, interested in life, and citizenship. The least observed values in gifted students are austerity, self-control, gratitude, persistence, unity, sharing, happiness, and respect. Students produce a lot of metaphors for all the values they are observed to have very often or rare. It can be concluded that the frequency of producing metaphors is not related to frequency of the value's being observed in them.

Keywords: Gifted students, values, metaphor, views of teachers.

Giriş

Değer, özel bir davranış tarzına veya karşıt bir duruma karşılık kişisel tercihlerin durumlarını gösteren inançtır (Rokeach, 1973). Her bilim dalı bu kavramla ilgili kendisini ilgilendiren boyutunu seçmiş ve incelemiş, kendini ilgilendirmeyen kısmını da göz ardı etmiştir. Bu nedenlerden dolayı genel kabul görebilecek bir tanım üzerinde bir fikir birliği sağlamış değildir (Güngör, 1983). Değer tanımlarına baktığımız zaman, değerlerle bağlantısı en sık vurgulanan kavramlar, inançlar, eğilimler, normatif stan-

* Dr., Necmettin Erbakan University, Special Education Department, Konya.

◆ Ahmet Kurnaz

dartlar ve tutumlardır. Değerlerle ilgili çalışmalarını yansımaları ülkemizde özellikle altmışlı ve yetmişli yıllarda değer yaklaşımı, duyusal eğitimde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir (Bacanlı,1992; Bacanlı, 2002 ve Mehmetoglu, 2006). Değerlerin insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimcilerin birçoğu değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir (Kuşdil & Kağıtçıbaşı, 2000).

Değer, “bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançtır” (Güngör, 1993). Çağlar (2005) ise değerleri, bireylerin düşünce, tutum ve eylemlerinde birer standart olarak ortaya çıkan kültürel öğeler olarak adlandırır. Erdem (2003) değeri, belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlamaktadır. Başaran ise (1992), değeri, bir nesne, işlem, fikir ve/veya eylemin değerler örgüt içerisinde taşıdığı önemi belirleyen nitelik ve nicelik şeklinde tanımlamakta ve nesne, işlem, fikir ve/veya eylemin değerlendirilmesinde araç olarak kullanıldıklarını belirtmektedir. Özgüven ise (1994), değerlerin bir yandan bireysel tutum ve davranışları, bilişsel süreçleri etkilediğini, diğer yandan toplumun kültürel kalıplarıyla etkileşimde bulunduğunu ve onları yansıttığını kabul etmektedirler. Değerler, belirli bir durum ve şartlara bakılmaksızın, arzu edilen, yararlı görülen ve beğenilen şeyleri gösteren kıstaslar olarak da tarif edilebilir. Bir varlığın psikolojik, sosyal, ahlaki veya estetik açıdan taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı davranışlar onun niteliğini belirtir (Şirin, 1983).

Değerler pek çok açılarından sınıflandırılmıştır. Nelson’a göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üçe ayrılır (Akbaş, 2004). Rokeach’a göre değerler temel ve araç değerler olmak üzere iki gruba ayrılır. (Akt; Yazıcı, 2006). Temel ve araç değer olarak yapılan sınıflamada temel değerlerin de şahsi ve sosyal değer olarak ikiye ayrıldığı; örneğin iç huzur, selamet gibi değerlerin şahsa ilişkin iken barış, kardeşlik gibi nihai durumların sosyal değer olarak kabul edildiği görülmektedir. Başka bir sınıflama da ahlaki değerler ve beceri değeri olarak ikiye ayrılmakta ve kişiler arası bir niteliğe sahip olup yanlış yapmaktan dolayı insanda suçluluk duygusuna yol açan dürüstlük, kibarlık, sorumluluk sahibi olma gibi değerleri içerdiği belirtilmektedir (Şirin, 1983). Spranger, değerleri estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer olarak altı temel gruba ayırmıştır (Akbaş, 2004). Schwartz değerleri bireysel ve kültürel olmak üzere, iki düzeyde incelemiştir. Dilmaç (1999; 2006) ise değerleri June Outon tarafından geliştirilen ve Türkiye’de Karşılıksız Hizmet Vakfı tarafından Türkçe’ye çevrilen İnsani Değerler Eğitimi Programını dikkate alarak beş ana başlık altında sınıflandırmış ve her başlığın altında yer alan değerleri listelemiştir. Bu başlıklar ve içerdikleri değerler şöyledir; Sevgi (merhamet, dostluk, cömertlik, şefkat, doğayı sevmek); Kanaatkârlık (mutluluk, sabır, kendini kontrol, saygı duyma, sağlıklı yaşam, sebatkârlık); Hakikat (evrensel sevgi, merak, ayırt etme, kendini analiz etme, tüm hayata ilgi duyma, ulus bilinç); Doğru davranış (dürüstlük, cesaret, liderlik, zamanı kullanma, birlik, minnettarlık); Şiddetten Kaçınma (bağışlayıcılık, vatandaşlık, iyimserlik, hoşgörü, paylaşma, doğru sözlülük). Bu çalışmada da bu değerler

listesinden yararlanılmıştır. Değerler nasıl sınıflandırılmış olursa olsun insan ve kültür dünyasında canlı şekilde gözlenir.

İnsan ve kültür dünyasında meydana gelen olayların ve gerçekleştirilen eylemlerin temelinde, yine insandan kaynaklanan anlam ve değerler bulunur. Değerler zihinsel yapımız, duygu ve davranışlarımızla ilgili olabilir. Değerler, yaşamımızı nasıl devam ettirdiğimiz, düzenlediğimiz ve ne gibi deneyimler geçirdiğimiz ile ilgili diğer bakış açılarına da işaret eder (Powney ve diğerleri 2004). Değerler, ifadeler ya da davranışlar hakkındadır, belirli durumların ötesindedirler ve davranış ve olayların seçimi ve değerlendirilmesini yönlendirirler (İşcan, 2007). Değerler insanların tutum ve davranışları belirleme ve yönlendirmede önemli rol oynar. Bireylerin önemli problemlerini ve o kişinin benimsediği değerler hakkında güvenilir bilgileri dikkate almadan anlamak ve değerlendirmek zordur (Başaran, 1992).

Bu yönü ile tüm bireylerin değerlere ne düzeyde sahip olduğunun bilinmesinin yanı sıra ÜYÖ'ün sahip oldukları değerler ve bu değerleri nasıl algıladıklarının bilinmesi önemlidir. Ülkemiz de dâhil birçok ülkenin kalkınma hedefleri ve stratejik planlarında özel ya da üstün yetenekli bireylerin kendi ilgi alanlarını, yeteneklerini ve yaratıcılıklarını geliştirmeye yönelik fırsatları artırmak hem ülkelerine hem dünyaya yararlı birer etkin vatandaş olmalarını sağlamak amaçlanmaktadır (Ünal ve Er, 2015).

ÜYÖ bireysel farklılıkları açısından toplumun çok büyük bir bölümünden farklılık göstermektedir. ÜYÖ'ler ile ilgili yapılan tanımlarda bilişsel açıdan yaşlılarından birkaç yaş önde olan ÜYÖ'nün duyuşsal özelliklere ileri düzeyde sahip oldukları (Ataman, 2003; Cutts, 2001; Dabrowski, 1994; Enç, 1979; Gross, 1998; Lovecky, 1999; Renzulli, 1999; Silverman, 1994; Witty, 1963) belirtilmektedir. Amerika gibi ülkelerle karşılaştırıldığında ülkemizde üstün yetenekliler ve eğitimleri konusunda yapılan çalışmaların nispeten daha az olduğu görülmektedir. Özel yetenek tanımlarının ve çalışmalarının kültürden kültüre değiştiği birçok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir (Sak, 2013). Bu nedenle uluslararası literatürde üstün yetenekli öğrencilerin değerlere ilişkin sahip olduğu özellikler ve durum ile ülkemizdeki üstün yetenekli öğrencilerin değerlere ilişkin sahip olduğu özellikler ve durumlar farklılık gösterebilir. ÜYÖ ile ilgili tanımlarda öğrencilerin özelliklerinden bahsedilmekle birlikte Ülkemizde bu özelliklerin ÜYÖ'de bulunma durumu ve öğrencilerin sahip olduğu değerler araştırma bulgularına dayalı değildir.

Aynı zamanda Ülkemizde ÜYÖ için uygulanan eğitim programları standart değildir ve değerlere öğretim programlarında ne düzeyde yer verildiği bilinmemektedir. Araştırma ile Ülkemizde ÜYÖ'de hangi değerlerin ne sıklıkta gözlemlendiği sorusu cevaplanması amaçlanmıştır. Bireylerin değerlere sahip olmasını önemi yanı sıra değerlere sahip olan bireyler, bunlara duyarsız bir ortamda itilip kakılma ve onlara sanki uyumsuz tiplermiş gibi davranılma riskiyle karşı karşıya bulunurlar (Hökelekli ve Gündüz, 2004; Silverman, 1994). İster genel anlamda değerlere sahip olsunlar, ister

◆ Ahmet Kurnaz

aykırılıkları olsun tüm öğrencilerde olduğu gibi üstün yetenekli öğrencilerin de ruhen sağlıklı birer birey olacak şekilde eğitilmesi gerekir (Wilkins, 2000). Dünyada pek çok buluş ve yeni bilgi, üstün yetenekli bireyler tarafından gerçekleştirilmektedir. ÜYÖ'ün toplumsal gelişmenin yanında, ülkelerin kalkınması, bilimsel ve teknolojik gelişmelerde de anahtar role sahip oldukları (ÖYBSUP, 2013) dikkate alındığında bu öğrencilerin değerlere sahip olma düzeyleri ve öğretimi önem taşımaktadır. Bu nedenle bu araştırmadan elde edilen bulgular, ÜYÖ öğretim programlarının geliştirilmesi hangi değerlere ne düzeyde yer verileceğinin belirlenmesi aşamasında katkı sağlayabilir.

Araştırmanın Amacı

Araştırma ile birinci olarak ÖYÖ'de en az ve en fazla gözlenen değerlerin ortaya koyulması, ikinci olarak da ÜYÖ'ün kendilerinde sık ve az gözlenen değerlere ilişkin algılarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen verilerden hareketle de ÜYÖ'ün değerlere ilişkin metafor üretme düzeylerinin bu değerlerin kendilerinde gözlenme sıklığı ile ilişkili olup olmadığı ortaya konulmak istenmiştir. Böylece ÜYÖ'ün davranışları sergileme sıklığı değerleri anlama ve algılama düzeyleri ile ilişkili midir? sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Araştırmada bir değere ilişkin araştırmaya katılan ÜYÖ'ün çoğunluğunun (%80 ve üzeri) değerlerin anlamını yansıtacak şekilde metafor üretebilmeleri bu değeri iyi bildiklerinin, algıladıklarının ve anladıklarının göstergesi olarak varsayılmıştır.

Yöntem

Araştırma nitel yaklaşımla gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmada en önemli amaçlardan biri araştırmaya dahil edilen kişilerin algılarının ve tecrübelerinin ortaya konmasıdır. Araştırmaya katılan kişilerden nicel araştırmalarda olduğu gibi bir teste cevap vermeleri ya da daha önceden formüle edilen sınırlı sorulardan oluşan bir anketi doldurmaları beklenmez. Araştırmacılar, bu kişilerin dış dünyayı nasıl algıladıklarını ve nasıl yorumladıklarını anlamak amacıyla onlarla konuşur, onları gözler. Araştırmaya dahil edilen kişiler önemli bilgi kaynakları olarak kabul edilir. (Yıldırım, 1999). Araştırmada nitel yöntemlerden yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın öğretmenlerden elde edilen verilerin toplanmasında betimsel yöntemden yararlanılmıştır.

Algıların ortaya konmasında ve yorumlanmasında görüşmeler, araştırmacı için büyük bir önem taşır. Görüşmelerde elde edilen tanımlayıcı bilgiler daha sonra yapılacak analizlerin temelini oluşturur. Yine görüşmelerde ortaya çıktığı şekliyle araştırmaya katılan kişilerin belirttikleri bazı görüşleri ya da örnekleri araştırma raporunda aynen sunmak, okuyucuya katılımcıların perspektifini doğrudan sunmak bakımından önemli avantajlar sağlar (Yıldırım, 1999) .

Bu çalışma da ÜYÖ'de değerlerin gözlemlenme düzeyini ve öğrencilerin değerleri algılama durumlarını belirlemeye yönelik bir çalışma olduğundan durum çalışması şeklinde tasarlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2005)'in belirttiği gibi, nitel araştırma sosyal bir olguyu ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeye ve bu bakış açılarını oluşturan sosyal yapıyı ve süreçleri ortaya koymaya olanak vermektedir. Durum çalışması; detaylı bir kurulum sınavı veya tek bir konu için depo niteliğinde belge veya özel bir durum olarak tanımlanmaktadır (Mayring, 1996; Yin, 2003). Mayring (1996)'e göre, durum çalışması yöntemsel bir seçenek değil, ne çalışılacağını belirleme seçeneğidir. Durum çalışmasında genelleştirme yerine durumdan en mükemmel şekilde ne anlaşıldığının çalışılmasının tasarısı üzerinde vurgu yapılmaktadır (Denzin ve Lincoln, 1994).

Durum çalışmalarının, değerlendirme araştırmalarında önemli bir yeri vardır ve deneysel yollarla araştırma yapmak için çok karışık olan durumlarda gerçek yaşam durumlarındaki nedensellik ilişkilerini açıklamaya çalışılır (Yin, 2003). Hitchcock ve Hughes (1995), durum çalışmasında takip edilmesi gereken özellikleri şu şekilde sıralamışlardır. Durum içerisindeki olayların; zengin ve canlı bir şekilde tanımlanması, hikayeleştirilmesi, tanımlanması ile analizi arasındaki içsel bir tartışmanın kurulmasının önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte belirgin bireysel aktörler ya da aktör grupları ve onların algıları üzerine odaklanılması, durum içerisindeki belirgin olaylar üzerine odaklanılması, durum içerisinde araştırmacının durumun bir parçası olarak katılımı ve araştırılan konunun zengin bir biçimde ortaya konulmasını sağlayacak özel durumu sunma yolu olduğunu belirtmektedirler.

Bu çalışmada durum çalışması türlerinden keşfetmeye dayalı durum çalışması kullanılmıştır. Keşfetmeye dayalı durum çalışması, daha geniş ölçekli bir araştırma uygulamadan önce yapılır. Programın işleyişi, amaçları ve sonuçları hakkında dikkate değer bir belirsizlik olduğu zaman uygundur. Nitel araştırma yönteminde metaforlar sıklıkla kullanılmaktadır (Ayyıldız, 2016; Lakoff ve Johnson, 2008; Yıldırım ve Şimşek, 2005; Patton, 2002). Saban'ın (2009), Miller (1987) ve Shuell (1990)'den aktardığına göre metaforlar (benzetmeler, istiareler, mecazlar) olayların oluşumu ve işleyişi hakkında düşüncelerimizi yapılandıran, yönlendiren ve kontrol eden en güçlü zihinsel araçlardan biridir. Metaforlar, bireylerin kişisel tecrübelerine anlam vermeleri bakımından, aynı zamanda, "tecrübelerin dili" olarak da tanımlanmaktadır. Bu yönüyle metaforlar, uygulamalarımıza yön verir, ışık tutar ve rehberlik eder. Nitekim, "Eğer bir resim bin kelimeye bedelse, bir metafor da bin resme bedeldir; çünkü, bir resim sadece statik bir imge sunarken, bir metafor bir olgu hakkında düşünmek için zihinsel bir çerçeve sunmaktadır" sözü, metaforların genel olarak insan hayatındaki önemini ve özellikle de eğitimcilerin kendi uygulamalarını anlama ve açıklamadaki gücünü etkili bir şekilde ortaya koymaktadır (Saban, 2009). Bu yönü ile metaforlar, sosyal olguları anlamada hem betimleme hem de karşılaştırma araçları olarak kullanılabilir (Şişman ve Şimşek, 2006).

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları ÜYÖ'ün öğretmenleri ve öğrencilerden oluşmaktadır. Üstün yeteneklileri en iyi tanıyan paydaşlardan biri onların öğretmenleridir. ÜYÖ ile ilgili gözleme dayalı veriler elde edilmesine ilişkin çalışmalarda sıklıkla öğretmenlerin görüşlerine başvurulur (Cutts, 2001). Araştırmanın öğretmenlerden oluşan katılımcıları ülkemizdeki 54 Bilim ve Sanat Merkezinin (BİLSEM) her birinden en az bir katılımcı olmak koşulu ile toplam 143 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenler seçilirken ÜYÖ'ü tanıma ve bu öğrencilerde değerlerin gözlenmesi ile ilgili uzun süreli gözlem yapma fırsatı yakalayabilmeleri, BİLSEM ve ÜYÖ ile ilgili tecrübeye sahip olmaları için en az üç yıl çalışmış olmaları koşulu aranmıştır. Öğretmen katılımcılar ile ilgili bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen katılımcılara ilişkin bilgiler

Cinsiyet	Branş					Bilsem'de çalışma Süresi			
	Mat	Fen	Türkçe	Sos	Diğer	3-5	6-8	9-11	Toplam
Erkek	15	12	16	12	15	32	21	17	70
Bayan	16	14	17	15	11	32	19	22	73
Toplam	31	26	33	27	26	64	40	39	143

Öğrencilerden oluşan katılımcıları sekiz ayrı BİLSEM'de öğrenim gören 129 ÜYÖ'den oluşmaktadır. Çalışmalara 176 öğrenci ile başlanmış 47 öğrencinin verileri tam olarak alınamadığı için 129 öğrencinin verileri değerlendirmeye alınmıştır. Öğrencilerden 87'si (%67,44) BİLSEM'lerde uygulanan Destek Eğitimi programı, 42'si (%32,66) Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Eğitim Programı aşamasında olup 55'i (%42,64) kız, 74'ü (%57,37) erkektir. Öğrencilerden 32'u üçüncü, 34'ü dördüncü ve 33'ü beşinci sınıf ve 30'u altıncı sınıf düzeyindedir. Bu çalışma katılımcıların gönüllülük esaslı gözetilerek gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın öğretmenlerden toplanan değerlerin ÜYÖ'de görülme sıklığına ilişkin verileri "ÜYÖ'de Değerlerin Görülme Sıklığı Belirleme Formu", öğrencilerin değerlere ilişkin metafor üretme durumları "ÜYÖ'ün Değerlere İlişkin Ürettikleri Metafor Üretme Çalışma Yapağı" aracılığı ile toplanmıştır.

ÜYÖ'de Değerlerin Görülme Sıklığı Belirleme Formu Dilmaç (1999) tarafından oluşturulan İnsani Değerler Eğitimi Programında yer alan 30 değer öğretmenlerce incelenip ÜYÖ'de görülme sıklığına göre sıralanmasını gerektirmektedir. Form değerler eğitimi alanında doktora yapmış bir ve nitel araştırma alanında bir uzman görüşü

alınarak şekillendirilmiştir. Formda ÜYÖ'de en sık gözlenen değerler için ilk sıraya yazılan değere 10'dan başlamak üzere 1'e doğru puan verilmiştir. Formda ÜYÖ'de en sık gözlenen değerler için ilk sıraya yazılan değere 10'dan başlamak üzere 1'e doğru puan verilmiş, elde edilen ortalamalar 10'dan çıkarılarak puanlanmıştır.

ÜYÖ'in değerlere ilişkin ürettikleri metafor üretme çalışma yaprağı öğrencilerin değerlere ilişkin ürettikleri metaforlarını yazabilecekleri bir çalışma yaprağıdır. Formda Dilmaç (1999) tarafından oluşturulan İnsani Değerler Eğitimi Programında yer alan 30 değer ilk sütunda listelenmiş ve her bir değer karşısına "... gibidir, çünkü ..." şeklinde alanlar yazılmıştır. Öğretmenlere verilen değerler listesi ile öğrencilere verilen değerler listesi aynıdır. Çalışma yaprağında metafor üretmeye ilişkin bir de örnek verilmiştir. Form değerler eğitimi alanında doktora yapmış bir ve nitel araştırma alanında bir uzman görüşü alınarak şekillendirilmiştir.

Verilerin toplanması

Araştırmada öğretmenlerden elde edilen veriler, araştırmacı tarafından BİLSEM öğretmenlerine 20-30 kişilik gruplar halinde üstün yeteneklilerin eğitimi ile ilgili verilen eğitimler sırasında yüz yüze toplantı ortamında yazılı olarak alınmıştır. Verilen eğitim ÜYÖ'de değerler ile ilgili değildir, bu nedenle araştırmanın ele aldığı sorunu etkilemesi söz konusu değildir. Veriler 2015-2016 eğitim-öğretim yılı boyunca toplanmıştır. Öğretmenlere öncelikle sevgi, merhamet, dostluk, cömertlik, şefkat, doğayı sevme, kanaatkârlık, mutluluk, sabır, kendini kontrol, saygı duyma, sağlıklı yaşam, sebatkârlık, evrensel sevgi, merak, ayırt etme, kendini analiz etme, tüm hayata ilgi duyma, dürüstlük, cesaret, liderlik, zamanı kullanma, birlik, minnettarlık, bağışlayıcılık, vatandaşlık, iyimserlik, hoşgörü, paylaşma, doğru sözlülük değerleri verilmiştir. Bu listenin amacı incelenecek değerlerin temel bir literatüre (İnsani Değerler Eğitimi Programı) dayandırılmasını, öğretmenlerin ÜYÖ'de gözlenebilecek muhtemel değerleri hatırlamalarını ve öğretmenlerin ortak değerler üzerinde değerlendirme yapmalarını sağlamaktır. Velilerden listede yer alan 30 değer içinden en sık gözledikleri 10 değeri tespit etmeleri ve bunları da önem sırasına göre 1'den 10'a kadar sıralamaları istenmiştir. Sonra listede belirtilen değerlerden ÜYÖ'de en az gözlemlediğiniz 10 değeri tespit etmeleri ve bunları da en az gözlenen en başa yazacak şekilde 1'den 10'a kadar sıralamaları istenmiştir. Aynı yöntemin Yiğittir'in (2010) "İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler" başlıklı çalışmada da kullanıldığı görülmektedir.

Araştırmanın verilerin öğrencilerden elde edilen kısmının toplanmasında metafor oluşturma tekniğinden yararlanılmıştır. Metafor üretme çalışma yaprağı BİLSEM'lerde Türkçe öğretmenlerince uygulanmıştır. Uygulama öncesinde öğrencilere öğretmenlerce araştırmanın amacı, metafor oluşturma ne olduğu ve nasıl yapıldığı açıklanmıştır. Metafor oluşturma ile ilgili örnekler verilmiş daha sonrasında öğrencilerce bir ders saatinde yaklaşık değerler için "... gibidir, çünkü ..." cümlelerini doldurmuşlar-

dır. Öğrencilerin metafor üretmedikleri değerlere ilişkin cümleleri boş bırakmaları istenmiştir. Öğrencilerin çalışma yapraklarında ürettikleri metaforlar bu araştırmada veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

ÜYÖ'ün değerlere ilişkin ürettikleri metaforalar ve öğrencilerin hangi değerleri ne düzeyde gösterdiklerine ilişkin öğretmenlerinin görüşleri ile ilgili verilerin toplanması ve analizinde, nitel araştırma paradigması içinde değerlendirilen "betimsel analiz" yöntemi ile yürütülmüştür. Öğretmenlerden elde edilen veriler ÜYÖ'de en çok görülen değerler için oluşturdukları listede ilk sıraya yazılan değerden son sırada yazdıkları değere kadar 10'dan 1'e; en az görülen değerler için oluşturdukları listede ilk sıraya yazılan değerden son sırada yazdıkları değere kadar 1'den 10'a olacak şekilde puanlanmış ve her bir değer için aldığı ortalama puan dikkate alınarak sıraya konulmuştur. Öğrencilerde en az gözlenen değerler sıralanırken elde edilen ortalamalar 10'dan çıkarılmış ve küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. Elde edilen değerler ortalamalar üzerinden yorumlanmıştır.

Öğrencilerden elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde toplanan veriler kodlanır ve bu kodlara göre sınıflandırma yapılır. Daha sonra verileri genel düzeyde açıklayabilen ve kodları belirli kategoriler altında toplayabilen temalar bulunur. Temaların bulunması için önce kodlar bir araya getirilir ve aralarındaki ortak yönler bulunmaya çalışılır. Bu bir anlamda tematik kodlama işlemidir ve toplanan verilerin kodlar aracılığı ile kategorize edilmesidir. Bu aşamada dışarıdan bir araştırmacının ortaya çıkan temaların yeterli düzeyde veri setini yansıtmadığını ve bu temalara göre verilerin etkili bir biçimde düzenlenip düzenlenmediğini incelemesi ve araştırmacıya önerilerde bulunması yararlı görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu sebeple veri analizi aşamasında, metafor ve çizimlerin ait oldukları kavramsal kategorileri temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla araştırmacı görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği uyum yüzdesi (Güvenirlik=Görüş birliği/Görüş birliği + görüş ayrılığı) kullanılmıştır ve 75'in altındaki değerler elenmiştir. Katılımcıların ürettikleri metaforların analizi dört basamakta gerçekleştirilmiştir 1- verilerin numaralandırılması, 2- eleme basamağı, 3- geçerlik ve güvenilirlik basamağı, 4- elde edilen metaforların frekanslarının hesaplanması ve yorumlanması basamağı şeklinde yapılmıştır. Öğrencilerden gelen metaforların hepsi değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. 176 öğrenciyle araştırma uygulanmıştır. Bunlardan 129'u değerlendirilmiştir. Değerlendirme dışı tutulan belgeler değerleri açıklayacak nitelikte olmadığı kanaatinde olduğundan çıkarılmıştır. Verilerin analizi kapsamında yapılan eleme ve kategori geliştirme aşamalarında uzman görüşüne başvurulmuştur. Verilerin analizinde frekans (f) değerlerine bakılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin güçlendirilmesi amacı ile öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerinden de doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Araştırma ile öncelikle ÜYÖ'den çok ve en az gözlenen değerler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla ÜYÖ ile en az üç yıldır çalışan 143 öğretmenin ÜYÖ'de en sık gözlenen değerleri listelemeleri ile oluşan verilere başvurulmuştur. Öğretmenlerin ÜYÖ'nün en çok gözlenen değerlere ilişkin görüşleri Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. ÜYÖ'de en sık gözlenen değerlere ilişkin öğretmen görüşleri ve ÜYÖ'in bu değerlere ilişkin metafor üretme durumu

Öğretmenlere göre en çok gözlemlenme durumu		Metafor üreten öğrenci sayısı		Üretilen metafor sayısı	Öğretmenlere göre en çok gözlemlenme durumu		Metafor üreten öğrenci sayısı		Üretilen metafor sayısı
Değerler	x	n	%	f	Değerler	x	n	%	f
Merak	8,03	111	86	24	Doğayı sevme	5,94	121	91	24
Liderlik	6,41	99	77	15	Tüm hayata ilgi duyma	5,82	61	94	12
Ayırt Etme	6,64	95	74	20	Vatandaşlık	5,73	112	47	12
Doğru sözlülük	6,75	110	85	15	İyimserlik	5,50	114	88	20
Dürüstlük	6,37	109	84	12	Zamanı kullanma	5,19	112	87	18
Cesaret	6,09	115	89	20	Şefkat	5,01	98	76	23
Sağlıklı yaşam	5,92	118	91	28	Merhamet	4,81	128	99	30

Tablo 2'de görüldüğü gibi, öğretmenlerin görüşlerine göre ÜYÖ'de en sık gözlenen değerler merak, liderlik, ayırt etme, doğru sözlülük, dürüstlük, cesaret, sağlıklı yaşam ve doğayı sevme, tüm hayata ilgi duyma, vatandaşlık değerleri olduğu görülmektedir.

ÜYÖ'de en sık gözlenen değerlere ilişkin ÜYÖ'in değeri anlama ve algılama durumlarının belirlenmesi için en sık gözlenene üç değere ilişkin öğrencilerin ürettikleri metaforlar incelenmiştir. Araştırmaya katılan 129 öğrenciden 111'i (%86,05) merak değeri ile ilgili metafor üretmiştir. Merak değerinin öğrencilere öğrenme isteği (15), araştırma (13), bilim (11), soru sorma (10) anlamaya çalışma; 10'dan az olacak şekilde ilgi duyma, deney yapmak, keşfetme, heyecan, çocuk, öğrenci, kitap, sabredememe, evren, hayvanlar, düşünme, sabırlı olmak, çakal, bir şeye benzemez, akıllı olma, her işe burnuna sokmak, korku, kurbağa, stetoskop metaforları ile açıklamışlardır. Öğrenciler merak değerine ilişkinde "çakala benzer çünkü avını bulmak için merakla gezer" (BYF/6/E); "stetoskopa

◆ Ahmet Kurnaz

benzer çünkü bulmaya çalışır” (K/4/D); “başka bilgiler öğrenmeye benzer çünkü sürekli merak edersin” (BYF/4/E) ve “kurbağaya benzer çünkü gözü-pörtlek pörtlek bakarak her şeyi inceler” (D/4/K) şeklinde benzetimler kurmuşlardır.

Öğretmen görüşlerine göre ÜYÖ’de en çok gözlemlenen değerlerden biri liderlik tir. Üstün yetenekli 129 öğrenciden 99’unun (%76,74) liderlik değerine ilişkin metafor ürettikleri görülmektedir. ÜYÖ’in liderlik değerine ilişkin ürettikleri metaforlar önder (21), yönetme (19), başkan (17), Atatürk (13), sayıları 10’dan az olmak üzere *kraliçe arı, komutan olma, aslan, takım kaptanı, karınca, halka hizmet etme, birlik olma, imame, hayat, minare ve tekerlek* şeklindedir. Öğrenciler liderlik ile ilgili olarak “*Atatürk’e benzer çünkü O en büyük liderdir (BYF/6/K); çünkü savaşa liderlik etmiştir (D/3/E); çünkü Milletın lideridir (D/5/K)*” benzetmelerini yapmışlardır. Öğrenciler “*liderlik kraliçe arıya benzer çünkü arıları yönetir (D/5/E), kovanın lideri odur (D/6/E), tüm arılar onun sözünü dinler (D/3/K); Minareye benzer çünkü caminin en başıdır (D/5/E) teşbih imamesine benzer çünkü teşbihi o toparlar (BYF/6/K)* metaforlarını üretmişlerdir.

Öğretmenlerin ÜYÖ’de en çok görüldüğünü ifade ettikleri bir diğer değer de ayırt etme değeridir. ÜYÖ’in 95’i (%73,64) ayırt etme değerine ilişkin metafor üretmiştir. Öğrenciler ayırt etmeyi seçme (13), fen bilimlerindeki sınıflama (11), sınav (10), doğru/yanlış bilme (9), farklılıkları görme (9) ve karşılaştırma (8) metaforları ile ifade etmişlerdir. Öğrenciler ayırt etme değeri için 8’den az olmak üzere *ayırıcılık-kötü, gruplama, seçme-fen, neyin ne olduğu bilme, mikroskop, saat, nokta, farkında olma, parmak izi, renkler, heterojenlik, bebeğin öğrenmesi ve örüntü* metaforlarını da üretmişlerdir. Ayırt etme değeri, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ve uygunu uygun olmayan ayırt edip buna göre davranmayı kast etmektedir. Ancak öğrenciler daha çok bu kavramı bilimsel ayırt etme anlamında kullanmıştır. Yine de öğrencilerin 9’u kendi anlamına uygun bir şekilde ifade ederken 8 öğrenci de karşılaştırma olarak belirtmiştir. Bu arada ayırt etme değerinin ÜYÖ’de sıklıkla gözlemlendiği belirtildiği halde öğrencilerin 7’si ayırt etme değerini olumsuz anlamda ayırıcılık metaforu ile ifade etmiştir. ÜYÖ ayırt etme değeri ile ilgili olarak “*sınava benzer çünkü iyiyi kötüyü ayırır (D/5/K); bana benzer çünkü ben yemekleri güzel/kötü diye ayırırım (BYF/7/E); sınıflamaya benzer çünkü sınıflama yaparken ayırırız (D/3/K)* ifadelerinde bulunmuşlardır.

ÜYÖ ile en az üç yıl çalışmış ve öğrenciler ile ilgili gözlemlerine dayalı olarak görüşlerine başvurulmuş 143 öğretmene ÜYÖ’de hangi değerlerin en az gözlemlendiği sorulmuştur. Öğretmenlerin ÜYÖ’de en az gözlenen değerlere ilişkin görüşleri ile ilgili veriler Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. ÜYÖ’de en az gözlenen değerlere ilişkin öğretmen görüşleri ve ÜYÖ’in bu değerlere ilişkin metafor üretme durumu

Öğretmenlere göre en çok gözlemlenme durumu	Metafor üreten öğrenci sayısı			Üretilen metafor sayısı	Öğretmenlere göre en çok gözlemlenme durumu	Metafor üreten öğrenci sayısı			Üretilen metafor sayısı
	x	n	%			f	x	n	
Değerler					Değerler				
Kanaatkârlık	2,18	121	94	17	Saygı duyma	3,81	112	87	24
Kendini kontrol	2,35	96	74	28	Bağışlayıcılık	4,24	122	95	16
Minnettarlık	2,66	117	91	16	Evrensel sevgi	4,36	78	60	17
Sebatkârlık	2,84	102	79	18	Cömertlik	4,41	119	92	30
Birlik	3,08	117	91	18	Dostluk	4,74	115	89	20
Paylaşma	3,37	114	88	24	Kendini analiz etme	4,99	69	53	17
Mutluluk	3,59	113	88	24	Hoşgörü	5,28	117	91	22

Tablo 3’ün incelenmesinden anlaşıldığı gibi, ÜYÖ’de en az gözlenen değerler kanaatkârlık, kendini kontrol, minnettarlık, sebatkârlık, birlik, paylaşma ve mutluluk değerleridir.

Öğrencilerde az görüldüğü belirtilen değerlere ilişkin öğrencilerin algıların nasıl olduğu sorusunun cevaplanması için öğrencilerin ürettikleri metaforlar incelenmiştir. Bunun için öğrencilerde en az gözlenene ilk üç değer için ÜYÖ’in ürettikleri metaforların içeriği ve sayısı incelenmiştir.

Öğretmenlerden elde edilen verilere göre en az gözlenen değerlerin başında kanaatkârlık değeri olduğu görülmektedir. ÜYÖ’den 121’i (%93,80) kanaatkârlık değerine ilişkin 17 farklı metafor üretmişlerdir. Öğrenciler kanaatkârlık değerini büyük oranda *elindeki ile yetinme (38) az ile yetinme (19) fakirler (16), tutumlu olma (14) metaforları ile 7’den az olacak şekilde de sabır, sebatkâr, köpek, tok gözlü, tasarruf, cömertlik, yetim kalmak, sokak kedisi, kanatlanıp uçmak, sandal, zengin ve şımarık, işçiler, küçük bir evde oturmaya, zengin ve şımarık ve fakir çocuk kumbarası* metaforları ile ifade etmişlerdir. Öğrenciler kanaatkârlık için ilginç metaforlar da üretmişlerdir. *Kanaatkârlık fakir çocuğun kumbarasına benzer çünkü dolmayınca “olsun ben beklerim der (D/4/K); sandala, çünkü çok su alırsa batar (D/4/E);elindeki ile yetinmeye benzer çünkü onu kabul edersin (D/3/E), başkasından istemezsin (D/4/K), daha fazla bulana kadar çalışırsın (BYF/5/E) metaforları ile kanaatkârlık değerine ilişkin algılarını ortaya koymuşlardır.* ÜYÖ kanaatkârlık değeri ile ilgili sebatkârlık kavramını da vurgulamışlardır.

◆ Ahmet Kurnaz

Öğretmenler ÜYÖ'de en az gözlenen değerlerden birinin kendini kontrol olduğunu belirtmişlerdir. ÜYÖ'den 96'si (%74,42) kendini kontrol değerine ilişkin 28 farklı metafor üretmişlerdir. Öğrenciler kendini kontrol değeri ile ilgili en çok *kendine sahip olmak* (13), *sinirlerine hâkim olma*(11), *sabır* (10), *araba kullanma*(9) ve *otomatik (vitesli) araç* (8) kavramlarını hatırlamışlardır. Öğrenciler kendini kontrol değeri için ayrıca *insan*, *söz söyleme*, *kararlı olma*, *şımarmama*, *deneme sınavına*, *yönetme*, *robot yönetmeye*, *kötülükten uzak durma*, *sakin olma*, *öğretmen*, *oturma*, *azmama*, *huzurlu olma*, *kavga*, *aynaya bakma*, *beyin*, *hayat*, *incitmeme*, *kızdığın arkadaşını dövmeme*, *komut verme*, *okul*, *uçak*, *ayna* metaforlarını da kullanmışlardır. Öğrencilerin kendini kontrol değerine ilişkin çok sayıda metafor ürettikleri görülmektedir. Öğrenciler *kendini kontrol araba kullanmaya benzer* çünkü *dikkat etmezsen kaza yaparsın* (D/3/K), (D/4/E), (D/3/K); *otomatik vites araca benzer* çünkü *kendi kendine gider* (BYF/5/E), (D/4/K), (D/4E); *uçığa benzer* çünkü *kontrol edemezsen düşer* (BYF/5/E) gibi metaforlar üretmişlerdir.

Öğretmenler ÜYÖ'de en az gözlenen değerlerden birinin minnettarlık olduğunu belirtmişlerdir. ÜYÖ'den 117'si (%90,70) minnettarlık değerine ilişkin 16 farklı metafor üretmişlerdir. Öğrenciler minnettarlık değeri ile ilgili en çok *teşekkür* (19), *iyiliği unutmama* (17), *saygı* (16), *borçluluk duyma* (15), *hatırlamak* (11) ve *hediye vermek* (9) kavramlarını hatırlamışlardır. Ayrıca araştırmaya katılan ÜYÖ'in 10'undan daha azı *canını verme*, *iyi duygular besleme*, *birinin yaptığını güzel görme*, *yardımsızlık*, *hayranlık*, *elindekileri verme*, *ay*, *beyin*, *çocuk* ve *eğilmek* metaforlarını da üretmişleridir. Öğrencilerin minnettarlık değerine ilişkin ürettikleri metaforların belirli kavramlarda yoğunlaştığı görülmektedir. ÜYÖ'ler *minnettarlık değerine ilişkin metaforlar üretirken* "*borçludur/teşekkür etmelidir/saygı duymalıdır/iyiliğini unutmamalıdır/saygı duymalıdır/iyi duygular beslemelidir gibi gerekçeleri vurgulamışlardır*.

ÜYÖ'de en sık ve en az gözlenen değerlere ÜYÖ'in ne kadarının kaçır metafor ürettiklerine bakılarak değerlerin öğrencilerde gözlenme sıklığı ile öğrencilerin değerleri iyi anlamış olmaları arasındaki ilişkiler incelenmek istenmiştir. İlgili veriler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. ÜYÖ’de en sık ve en az gözlemlendiği düşünülen değerlere ilişkin ÜYÖ’in metafor üretebilme durumu

Öğretmenlere göre en sık gözlemlenme durumu		Öğrencilerin ürettiği metafor		Öğretmenlere göre en az gözlemlenme durumu		Öğrencilerin ürettiği metafor	
Değerler	x	n	f	Değerler	x	n	f
Merak	8,03	111	24	Kanaatkârlık	2,18	121	17
Liderlik	6,41	99	15	Kendini kontrol	2,35	96	28
Ayırt Etme	6,64	122	20	Minnettarlık	2,66	117	16
Doğru sözlülük	6,75	110	15	Sebatkârlık	2,84	102	18

Tablo 4’ün incelenmesinden anlaşıldığı gibi, ÜYÖ’de en sık gözlenen değerler olan merak, liderlik, ayırt etme ve doğru sözlülük değerleri ile ilgili olarak ÜYÖ’in en az 99’nun (%77); en fazla 122’sinin (%95); ortalama %85’inin metafor üretebildikleri görülmektedir. ÜYÇ’de en az gözlenen kanaatkarlık, kendini kontrol, minnettarlık ve sebatkarlık ile ilgili olarak ÜYÖ’in en az 96’sının (%74); en fazla 122’sinin (%94); ortalama %84’ünün metafor üretebildikleri görülmektedir. Verilere göre ÜYÖ’de en sık ve en az gözlenen değerlere ilişkin öğrencilerin metafor üretebilme oranı ve ürettikleri metaforların sayısı ve niteliği incelendiğinde benzerlik olduğu görülmektedir.

Sonuç ve tartışma

ÜYÖ de en çok gözlenen değerler merak, liderlik, ayırt etme, dürüstlük, doğru sözlülük, cesaret, sağlıklı yaşam, doğayı sevme, tüm hayata ilgi duyma ve vatandaşlık değerleridir. ÜYÖ’de en çok gözlemlenen değerlerin başında merak değeri gelmektedir. Bu bulguya ilişkin bir araştırma sonucuna rastlanmamış olmakla birlikte (Cutts, 2001) ÜYÖ’in ilgi ve meraklarının zengin olduğunu, farkındalıklarının ve gözlemlenmeye doğal olarak eğilimli olduklarını belirtir. Gündüz (2010) de ÜYÖ’in merak duyguları güçlü olduğunu belirtir. ÜYÖ’in öğretmenleri de öğrencilerde merak değerinin sıklıkla görüldüğünü belirtmişlerdir. ÜYÖ’de merak değerinin sıklıkla gözleniyor olmasına ilişkin bu araştırma sonucu literatürdeki bilgiler ile benzerlik göstermektedir. ÜYÖ büyük oranda merak değeri ile ilgili metafor üreterek bu değere ilişkin güçlü bir algılarının olduğunu göstermişlerdir. Merak değerinin öğrencilere öğrenme isteği, araştırma, bilim, anlamaya çalışma, ilgi duyma, soru sorma, deney yapma ve düşünme gibi bilimsel öğrenmelere yönelik olduğu görülmektedir. Türk Dil Kurumu (2018) merak kavramını “Bir şeyi anlamak veya öğrenmek için duyulan istek” olarak tanımlamıştır. Bu yönü ile öğrencilerin ürettikleri metaforlara göre ÜYÖ’ler merak değerine ilişkin ürettikleri metaforlar TDK tanımı ile örtüşmektedir. Merak, bir değer olmanın yanı sıra bilişsel açıdan da öğrenmenin temel çıkış noktasıdır. Öğrencilerde merak duy-

gusunu sürdürülmesi öğrenme için kendi başına taşıyıcı bir faktördür (Bruner, 1961). Bu nedenle ÜYÖ için hazırlanan öğretim programlarında öğrencilerin merak değerine sahip oluş düzeylerinin korunması ve geliştirilmesini sağlayacak uygulamalar yer almalıdır. ÜYÖ'in eğitim ortamları sadece sınıf içi uygulamalar ile sınırlı kalmamalı, merak değerinin canlı tutulmasını sağlayacak ortam ve öğretim etkinliklerine yer verilmelidir.

Liderlik ÜYÖ en çok gözlenen ve ÜYÖ ile özdeşleşmiş bir özelliktir. Bu araştırma da öğretmenler, ÜYÖ'de liderlik değerinin yoğun olarak gözlemlendiğini belirtmiştir. Renzulli ve diğerleri (2002), Clark (2002) ve Levent (2014) de ÜYÖ'in liderlik yönlerinin güçlü olduğunu belirtir. ÜYÖ'de liderlik değerinin gözlenme düzeyine ilişkin bir araştırma sonucuna rastlanmamış olmakla birlikte bu çalışmada da ÜYÖ liderlik ile doğrudan ilgili güçlü metafor ürettikleri görülmüştür. ÜYÖ'in arkadaşlarıyla iyi geçiniyor olması, hemen herkese yardım etmeye istekli olmaları, çoğu kez bu çocuklar, kendi ödevlerini göreceli olarak bitirdiklerinde, daha yavaş olanlara yardım etmek istemeleri onların çevrelerince kabul edilerek doğal liderler olmalarına yardımcı olmaktadır (Cutts, 2001). Bu öğrencilerin liderlik özelliklerini göstermelerini ve geliştirmelerini sağlayacak ortamlar oluşturulmalıdır. Öğrencilerin liderlik özelliklerini sergilemelerine fırsat tanıyacak gerekli ortalamaların oluşturulamaması bu öğrencilerin liderlik özelliklerini illegal yapılar içerisinde sergileme meraklarını artırabilir. Bu durum da öğrenciler ve ülkemiz için ileri riskler oluşturur.

Ayırt etme ÜYÖ için zihinsel bir beceri olmakla birlikte doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırma ile ilgili bir değerdir ve öğretmenlere göre ÜYÖ'de yoğun olarak gözlemlenmektedir. Üstün yetenekli çocuklar çok küçük yaşta içinde yaşadıkları dünyayı analiz etmeye başlarlar. Yüksek ahlâki duyarlılıklarının bir sonucu olarak üstün yetenekli çocuklar olumlu ve olumsuz yapıları ayırt edebilirler (Hökeleli, 2004). Bu özellikleri de ÜYÖ'in öğretmenlerinin hemen dikkatini çekmiş ve öğrencilerde en çok gözlenen değerlerden biri olarak belirtilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen verilere göre ÜYÖ'in büyük bir bölümü ayırt etme değeri ile doğrudan ilgili metaforlar üretebilmişlerdir.

Dürüstlük sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmama (TDK, 2018) demektir. Bu değer doğru sözlülük ile de ilgilidir. Dürüstlük değeri ÜYÖ'de en çok gözlenen değerler arasındadır. Gündüz üstün zekâlı öğrencilerin tercih ettikleri değerler üzerine yaptığı çalışmasında (2010) ÜYÖ yalan söylememeyi en fazla tercih ettikleri değerler sıralamasında önemli bir kısmı tarafından benimsenen ve ifade edilen değer olarak belirtmektedir. Topcu, Üstün Zekâlı Öğrencilerin Değer Kavramına Yönelik Algıları (2015) adlı çalışmasında ÜYÖ'in çevrelerinde bulunan insanlarda görmek istedikleri özellikler arasında ilk sırada "dürüstlük" değerinin olduğunu belirtmiştir. Yiğittir (2010) ve Öcal (2010) çalışmasında öğrencilerin birinci sıradaki tercihleri çevre temizliği değeri olurken üstün yeteneklilerde dürüstlük değeri birinci sırada yer almaktadır. Sezer (2016) de velilerin çocuklarına kazandırılmasını istediği evrensel

değerler dürüstlük olduğunu belirtir. Hökeleklî'ye (2004) göre de ÜYÖ dürüst bir tutum (herkese aynı standartlarla davranma) içindedir. Aynı zamanda bu öğrencilerin doğruluk ve dürüstlikle ilgili kaygıları sıklıkla çok yüksektir. Bu ilgi ve kaygılar bazen üstün yetenekli çocukların dürüstlükte yetişkinlere karşı ısrarcı olmalarına sebep olur (Dodd ve Menz, 1996). Hatta bu çocuklar oyunlarda kaybetmeye başlayacağı ana kadar dürüstlük üzerinde ısrar eder. Bu durumda dürüstlük kazanmaktan daha az çekiçi olur (Freedman, 1999; Lovecky, 1999). Dolayısıyla ÜYÖ'n sahip olduğu dürüstlük değerine ilişkin özelliklerinin eğitimcileri ve velileri tarafından iyi bilinmesi ve buna uygun tepkilerin sergilenmesi önemlidir. Bu araştırma ile ÜYÖ'de en sık gözlenen değerler arasında doğruluktan ayrılmama değerinin olması literatür ve ÜYÖ ile ilgili yapılan araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Sonuç olarak dürüstlük ya da doğruluktan ayrılmama değeri Ülkemizdeki ÜYÖ'de en çok gözlenen değerlerden biridir.

ÜYÖ'de en çok gözlenen değerlerden diğeri de cesaret, sağlıklı yaşam, doğayı sevme, tüm hayata ilgi duyma ve vatandaşlıktır. Cesaret değerinin ÜYÖ'de gözlemlendiği ile ilgili bilgilere rastlanmaktadır. (Sezer (2016; Yiğittir, Geçit ve Gençer, 2011). Sağlıklı yaşam, doğayı sevme ve tüm hayata ilgi duyma değerlerinin ÜYÖ'de gözlemlenmesi ile ilgili çok fazla doğrudan araştırma sonuçlarına rastlanmamış olmakla birlikte Yiğittir' in (2010) çalışmasında öğrencilerin birinci sıradaki tercihleri çevre temizliği değeri olurken üstün yeteneklilerde dürüstlük değeri birinci sırada yer aldığını belirtir. Bununla birlikte alan yazındaki dolaylı anlatımlardan bu değerlerin ÜYÖ'de gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Örneğin Hökeleklî (2004) Üstün yetenekli çocuklar çok küçük yaşta içinde yaşadıkları dünyayı analiz etmeye başladığını belirtir. ÜYÖ'in velilerinin de sağlıklı yaşam ve doğayı sevme değerlerine çocuklarında bu değerleri görmek istediklerini ifade eder. Hökeleklî (2004) ve Gündüz (2010) de sorumluluk duygularının baskın olduğunu ve (Cutts, 2001) hizmet etme arzusunda olduklarını ifade eder. ÜYÖ'in elde edilen verilerde ÜYÖ'in büyük bir bölümünün cesaret, sağlıklı yaşam, doğayı sevme ve tüm hayata ilgi duyma değerleri ile ilgili güçlü metaforlar üretebildikleri görülmüştür. Buna göre ÜYÖ cesaret, sağlıklı yaşam, doğayı sevme ve tüm hayata ilgi duyma değerlerini yüksek düzeyde içselleştirmiş ve sergiler durumdadır.

Vatandaşlık öğretmenlere göre ÜYÖ'de en çok gözlenen değerler arasındadır. Vatandaşlık değerine ilişkin ÜYÖ'in ürettikleri metaforlara ilişkin bulgular araştırmanın bulguları içinde yer verilmemiş olmakla birlikte ÜYÖ'in büyük bir bölümünün vatan sevgisi değerine ilişkin güçlü metaforlar üretebildikleri görülmüştür. Araştırmaya katılan 4. Sınıf düzeyinde bir kız öğrenci "*vatandaşlık kalem kutusu-içinde kalem, silgi kalemtıraş var ve içinde iyi geçinirler*" şeklinde çok nitelikli bir benzetim yapmıştır. Bununla birlikte Topçu (2015) Cumhuriyet dönemi eğitim programlarında milli bilinç ve vatanseverlik değerlerinin en çok vurgulanan değerler (Keskin,2008;2012'den akt. Keskin,2015,s.671) olmasına rağmen ÜYÖ'in en az değerlendirme yaptığı değer olduğunu belirtmiştir. ÜYÖ öğrencilerin vatandaşlık ve vatanseverlik değerlerinin sahip

◆ Ahmet Kurnaz

olmaları son derece önemlidir. Bu öğrenciler ülkemizin gelecek aydınları olacaktır. Aynı zamanda beyin göçü riskini de vatanseverlik değerini içselleştirmek ile aşmak mümkündür. Bu nedenle vatan sevgisi değerinin öğrencilere kazandırılması hayati önem taşımaktadır. Duygusal olarak zarar görmüş üstün yetenekli bir çocuk toplumu için daha düşük kabiliyete sahip bir yaşıtından daha tehlikeli olabilir; çünkü bu birey kendi büyüklüğünü ortaya koymak için daha büyük bir zihinsel kapasiteye sahiptir (Hökelekli, 2007).

Bütün üstün yetenekli çocukların istisnasız ahlaki yönden ileri olduğunu söylemek de mümkün değildir. Çünkü ihmal, kötü davranma, duyarsızlık ve anlayış yoksunluğu yüzünden duygusal olarak tahrip edilmiş çocukların varlığı da bir gerçektir. Yine baskıcı sistemlerin kurbanı olduğundan, baskıcı duyarsızlığın psikolojik zırhını kuşanıp ve o duyarsızlığı devam ettirenler de bulunmaktadır. En az üç yıl bu çocuklarla çalışmış öğretmenlere göre ÜYÖ'de en az gözlemlendiği düşünülen değerler kanaatkârlık, kendini kontrol, minnettarlık, sebatkârlık, birlik, paylaşma, mutluluk ve saygı duyma değerleridir.

Alanyazında ÜYÖ'in ilgi duydukları alanlarda sebatkâr oldukları belirtilir (Colangelo ve Davis, 2002; Gündüz, 2010; Özbay ve Palancı, 2011) ÜYÖ'in büyük bir bölümü sebatkarlık değeri ile ilgili metafor üretebilmiştir. Sebatkârlık kelimesi sözünden, kararından dönmeyen, direşken, sağlam, yerinden oynamaz ahdine, vefakârlığına sadık ve sağlam, yerinden oynamaz, direşken anlamlarına gelmektedir. Öğrencilerin metaforlarının kararlılık, sözünde durmak, sabır, kanaatkarlık, elindeki ile yetinme, engel karşısında yılmama, tutumlu olma, dürüstlük, tükenmez kalem, anne, öğretmenlik, adanmak kavramlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Öğrencilerin sebatkarlık için ürettikleri sabır, kanaatkarlık, elindeki ile yetinme, tutumlu olma, dürüstlük metaforlarının sebatkarlık değeri ile tam olarak örtüştüğü söylenemez. Ancak sebatkarlığın öğrencilerde en az gözlenen değerler arasında olması öğrencilerin sebatkarlık değerinin anlamını kavrayamamış olmaları ile açıklanabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerde sebatkarlık değerinin gözlenememiş olması onların ilgi duydukları alanlar ile karşılaşmamış ya da iştigal etmemiş olmaları ile açıklanabilir. Bununla birlikte öğrencilerin ilgi alanlarının genişliği ve aynı anda birçok işi yapma yetenek ve eğilimleri (Ataman, 2004) ÜYÖ öğrencilerin bir konuda sebat etmelerine mâni olmuş olabilir. Bu araştırma sonuçlarına göre ÜYÖ'de kendini kontrol, zamanı iyi kullanma değerinin çok gözlemlendiği yönünde bir tespitin yapılamamış olması öğrencilerde sebatkarlık ile ilgili bazı hassasiyetlerin ortaya çıkmamış olma ihtimalini ortaya koymaktadır. Tüm bunlardan hareketle ÜYÖ'e başladıkları işi bitirmeleri, bir işin üzerinde yoğunlaşarak çalışma alışkanlıklarının kazandırılması sağlanmalıdır.

Öğretmenler ÜYÖ'de mutluluk değerinin en az gözlenen değerler arasına olduğunu belirtmiştir. Hökelekli (2004) de üstün yetenekli çocukların çevresine kolay uyum sağladığı, daha popüler oldukları ve ortalama çocuklardan daha mutlu oldukları şeklinde yanlış bir inanış olduğunu belirtir. Oysaki bu çocuklar yaşitlarıyla aynı

İlgileri paylaşmazlar. Bu, üstün yetenekli çocukların içedönüklüğü, yoğunluğu ile birleşir ve birtakım şeyleri yapmadaki tuhafıkları, onları sınıf arkadaşları tarafından acayip, tuhaf olarak yaftalamaya kadar götürür. Dolayısıyla üstün yetenekli çocuklar dışlanmışlık ve yalnızlık ve sonucunda mutsuzluk riskiyle karşı karşıyadırlar. Topcu (2015) da mutluluğun üstün yetenekli öğrencilerin en fazla tercih ettikleri değerler sıralamasında %10'undan daha azı tarafından benimsenen ve ifade edilen değerler arasında olduğunu belirtir. Buna göre araştırmadan elde edilen sonuçlar diğer araştırma sonuçları ile örtüşmektedir. Aynı zamanda ÜYÖ'in öğretmenlerinin öğrencilerin mutluluk değerini sergilemediğini isabetli bir şekilde belirlediği görülmektedir. Bununla birlikte ÜYÖ mutluluk değeri ile ilgili olarak kendilerinde en çok gözlenen değerler kadar sayıda ve nitelikte metafor üretebilmişlerdir. Bu da ÜYÖ'in metafor üretme kapasitesinin ve değerleri algılama düzeylerinin kendilerinde bu değer gözlemlenmesinden bağımsız olduğunu ortaya koymaktadır. Mutluluk üretken ve aydın bireyler yetiştirmek için son derece önemlidir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu (1973) Türk milli Eğitiminin genel amaçlarından birinin kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak mutlu bireyler yetiştirmek olduğu belirtilir. Tüm koşullar dikkate alındığında ÜYÖ'in mutlu kılacak yaşantılar geçirmeleri sağlanmalıdır. Bu öğrencilerin mutluluk algıları belirlenmeli, nelerden ve nasıl mutlu oldukları ortaya konulara genel yaşamları ve öğretim uygulamaları onları mutlu edecek şekilde düzenlenmelidir.

Öğretmenler saygı duyma değerinin ÜYÖ'de sıklıkla gözlemlenmediğini belirtmektedir. Saygı değerine ilişkin ÜYÖ'lerin büyük bir bölümü metafor üretmiştir. Ürettikleri metaforların sevgi, sözünü kesmeme, küçüğün büyüğe yer vermesi, hürmet, nazik olma, hoşgörü kavramları olduğu ve bu kavramların saygı kavramı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Topcu (2015) ise üstün yetenekli öğrencilerin çevrelerinde bulunan insanlarda görmek istedikleri özellikler arasında ilk sırada "dürüstlük" değerinin ardından "saygı" değerine önem verdiğini belirtmektedir. ÜYÖ'in velileri de "Çocuğum büyüklere karşı saygılı davranmayı öğrenmelidir" demektedir (Sezer, 2016) Bu araştırmadan elde edilen veriler alan yazındaki bilgiler ile örtüşmemektedir. Bu nedenle ÜYÖ'in saygı değerine ilişkin davranışlarının incelenmesinde yarar görülmektedir.

ÜYÖ'de en çok gözlenen değerler olan merak, liderlik, ayırt etme ve doğru sözlülük değerleri ile öğretmenlere göre en az gözlenen kanaatkarlık, kendini kontrol, minnettarlık ve sebatkarlık değerlerine ilişkin öğrencilerin metafor üretebilme oranı ve ürettikleri metaforların sayısı ve niteliği incelendiğinde arasında farklılıklar olmadığı görülmektedir. Bu da öğrencilerde değerlerin gözlemlenme durumunun metaforlara ilişkin algılarının yeterli olması ile ilgili olmadığı söylenebilir.

Bu araştırmada ele alınmadığı halde alan yazın incelendiğinde ÜYÖ'in hoşgörü, başkalarına ve kendine karşı sorumluluk, yardımlaşma; yaralıları, hor ve hakir görülenleri, sakatları, çaresizleri, hastaları ve kendi yalnızlıklarıyla perişan olmuşları dü-

◆ Ahmet Kurnaz

şünme; doğruluk, gerçeklik sıklıkla çekingen ve utangaç, kötülüğe kötülükle karşılık vermektense kendi içine kapanan, derin duygulara sahip, idealistik” olarak tanımlanmaktadır.

ÜYÖ’de sıklıkla gözlenen değerlerin güçlenmesini ve öğrencilerde kişilik özelliği haline gelmesi, az gözlenen değerlerin de gözlenebilirliğinin artırılması ve ilerde kişilik özelliği haline getirilebilmesi için gerekli formal ve informal eğitim uygulamaları hayata geçirilmelidir. Üstün zekâlı çocuklara, hastane, huzurevleri, yetiştirme yurtları vb. gibi alanlarda topluma hizmet imkânları sunarak ve bu alanlarda isteğe bağlı görevlendirmeler yaparak, sevgi, merhamet, diğerkâmlık, empati vb. bazı değerleri içselleştirmelerine yardımcı olunabilir. Karşılıklı etkileşim içinde ve birbiriyle iş birliği halinde etkileşimde bulunmayı öğrenmelerine imkân verecek ve birbirlerinin haklarına saygı duymalarına zemin hazırlayacak, sosyal sorumluluk duygusu kazanmalarına yardım edecek grup etkinlikleri düzenlenebilir. Üstün zekâlı çocuklara, hastane, huzurevleri, yetiştirme yurtları vb. gibi alanlarda topluma hizmet imkânları sunarak ve bu alanlarda isteğe bağlı görevlendirmeler yaparak, sevgi, merhamet, diğerkâmlık, empati vb. bazı değerleri içselleştirmelerine yardımcı olunabilir (Gündüz,2010).

ÜYÖ’ler doğuştan getirdikleri farklılıklar yüzünden toplum tarafından bozulmak gibi büyük bir riskle de karşı karşıyadırlar. Doğuştan getirilen yetenekler ancak düzenli ve yeterli bir eğitim, zamanında uygun yönlendirme, teşvik ve rehberlikle açığa çıkarılabilir ve ileri seviyede geliştirilebilir. Dolayısıyla üstün yetenekli çocukların erken yaşlarda keşfedilmesi ve eğitilmesi yalnızca bu çocukların bireysel mutluluğu açısından değil, toplumsal yaşam standartlarının ve kalitesinin yükseltilmesi bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Ne kadar üstün yetenekli olursa olsun bir çocuğun, baskıcı ilkelerin binlerce yıldır hüküm sürdüğü bir toplumda kültür içinde eriyip gitmeye karşı durması son derece güçtür. Hem etraflarındaki akranlarının hem de medyanın etkisi üstün yetenekli çocukları, özellikle erkekleri, en içteki duyguları ve yargılarıyla çatışma içine sürüklemektedirler (Silverman, 1994). Bütün bunlar göstermektedir ki, üstün yetenekli çocuklar elverişli gelişim ortamları ve uygun eğitim koşulları altında insanlık için büyük bir kazanım haline gelebilecekleri gibi, varlıklarının ciddiye alınmadığı ortamlarda insanlık için yeri doldurulamaz büyük bir kayıp, bazı durumlarda da ciddi bir tehlike kaynağı haline gelebilirler. İnsanın ahlaki ve manevi seviyesini yükseltecek bir eğitim ve rehberlik bireysel ve toplumsal huzur ve refahın sağlanmasında her zaman en önemli bir faktör olarak karşımızda durmaktadır (Hökekleli, 2004).

Öğretmen görüşlerine göre üstün yetenekli öğrencilerde değerlerin gözlemlenme sıklığı ve bu değerlere ilişkin öğrencilerin ürettikleri metaforlar ve yükledikleri anlamlar doğrultusunda öğrencilere yönelik eğitimler verilebilir. Araştırma bulguları doğrultusunda eğitim programları düzenlenebilir Çalışma farklı illere yayılarak genişletilebilir. Daha geniş kapsamda ve diğer öğrencilere de çalışmanın uygulanması ve

gruplar arası karşılaştırma yapılmı alan adına yararlı olacaktır. Üstün yetenekli öğrencilerin bireysel farklılıklarını daha doğru anlamlandırabilmeleri ve bu yanlarını daha verimli kullanabilmelerini sağlayabilmek için destek eğitimi aldıkları BİLSEM'lerin eğitim programları araştırma bulguları ışığında düzenlenebilir. Üstün yetenekli öğrencilerin oluşturdukları metaforların kategorileri dikkate alınarak kavramlara yükledikleri değerler açısından hem öğrencilere hem de öğretmenlerine yönelik grup çalışmaları yapılabilir. Üstün yetenekli öğrencilerin ürettikleri metaforları farkı değişkenler açısından da incelenerek yeni çıkarımlar ve değerlendirmeler yapılabilir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2006). Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 16(6), 9- 27.
- Alport, G.W. (1937). *Personality: a psychological interpretation*. New York: Holt
- Ataman, A., (2003). Üstün zekâli ve üstün yetenekli çocuklar. A. Ataman, (Ed.) Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim (s. 179-198) içinde. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Ayyıldız, T. (2016). Üniversite öğrencilerinin dans kavramına yönelik metaforik algılarının analizi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 1(2), 13-25.
- Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bakioğlu, A. N. Slay. (2011) Yüksek öğretim ve öğretmen yetiştirmede karakter eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Başaran, F. (1993). Üniversite eğitim suresi icinde öğrencilerin değer tercih sıralamalarında değişime [Changes in value preferences of students during University Education]. *Ulusal psikoloji kongresi bilimsel çalışmaları*, 7, 49-58.
- Beck, C. T. (1997). *Humor in nursing practice: a phenomenological study*. Int. J. Nurs. Stud..
- Berkowitz, M. W., Mary A. H. (2009). *Character education and gifted children*. Center for Character And Citizenship, University Of Missouri-St. Louis, 402 USA. Marillac Hall.
- Bilsky, W. ve Schwartz, S.H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*. 8, 163-181.
- Bruner, J. S. (1961). Theact of discovery. *Harvard educationalreview*. Erişim tarihi: 18.11.2017 <http://psycnet.apa.org/record/1962-00777-001>
- Cansever, E. (1987). *Nerde antigone*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Clark, B. (2002). *Growing up gifted. developing the potential of children at home and at school (5th ed.)*. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Colangelo, N., & Davis, G. A. (2002). *Handbook on gifted education*. Allyn & Bacon, 75 Arlington St., Suite 300, Boston, MA 02116.

◆ Ahmet Kurnaz

- Cutts, E., N., Moseley, N. (2001). *Üstün zekâli ve yetenekli çocukların eğitimi*, (Çev. İ. Ersevîm). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Dabrowski, K. (1996). *Multilevelness of emotional and instinctive functions*. Lublin: Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds) (1994). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oas, CA: Sage Publications.
- Dilmaç B. (2007). *Bir grup fen lisesi öğrencisine verilen insani değerler eğitiminin insani değerler ölçeği ile sınınaması*, (Yayımlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Dilmaç, B. (1999). *İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınınaması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Dodd, J. M. and Menz, O. (1996) *Stewardship: A Concept in Moral Education*. Erişim tarihi: 23.09.2016, http://www.nexus.edu.au/teachstud/gat/dod_men1.htm
- Doğanay, A. (2006). *Değerler eğitimi. Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi, yapılandırmacı bir yaklaşım*. C. Öztürk (Ed.) Sosyal bilgiler öğretimi (s.56-85) içinde. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Durmuş. Ç. (1996). *Değerlerin meslek grupları açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Ekşi, H. (2003). Temel insanî değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: Karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, 79-96.
- Enç, M. (1979). *Üstün beyin gücü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No:83.
- Freedman, J. J. A., (1999) *Joy and loss: The emotional lives of gifted children*. Erişim tarihi: 14.01.2018. <http://www.kidsource.com/kidsource/content4/joy.loss.eq.gifted.html>
- Gökdere, M., Çepni, S. (2004), *Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü*. M. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu, A. E. Bilgili. (Ed.) *Üstün yetenekli çocuklar seçilmiş makaleler* (s. 176-182) içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Gross., M.(1998) The 'me' behind the mask: Intellectually gifted students and the search for identity. *Roeper Review*, 20 (3), 167-174.
- Guba, E. G., Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth generation evaluation*. California: Sage Publications.
- Guttek, G. L. (2001). *Eğitimin Felsefi ve İdeolojik Temelleri* (Çer.:N. Kale), Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Gündüz, T. (2010). *Üstün zekâli çocuklarda ahlâk gelişimi ve eğitimi*. İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Bahar 2010/ 1(1), 157-177..
- Güngör, E. (1995). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- Hitchcock, G. & Hughes D. (1995), *Research And The Teacher: A Qualitative İntroduction To School-Based Research*. Erişim Tarihi:26.02.2010, http://books.google.com/books?id=qRuNQ6_KL-SsC&printsec=frontcover&dq=hitchcock+hughes&hl=tr&cd=1#v=onepage&q=&f=false

- Horn, R. A. (2003). Developing a critical awareness of the hidden curriculum through media literacy. *The Clearing House Journal*, 76 (6), 298-300.
- Hökelekli, H., & Gündüz, T. (2004). Üstün yetenekli çocukların karakter özellikleri ve değerler eğitimi. A. Kulaksızoğlu-AE Bilgili-MR Şirin (Ed.) *Üstün yetenekli çocuklar bildiriler kitabı* (s.199-213) içinde. Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- İşcan, C. D. (2007). **İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği.** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- İşcan, C. D.(2007). İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği. (Yayımlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kearney, K. (1996). *Highly gifted children: In full inclusion classrooms.* Erişim Tarihi: 06.07.2016 <http://members.aol.com/discanner/hgfull.html>
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2008). *Metaphors we live by.* University of Chicago press.
- Levent, F. (2014). *Üstün yetenekli çocukları anlamak: üstün yetenekli çocuklar sarmalında aile, eğitim sistemi ve toplum.* Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lovecky, D. V. (1997). *Identity development in gifted children: Moral sensitivity.* Erişim Tarihi: 17.09.2016 <http://search.epnet.com/direct.asp?an=14899&db=aph>
- Lovecky, D. V. (1999) *Gifted children with AD/HD.* Erişim Tarihi: 19.06.2016 <http://ericec.org/fact/lovecky.html#top>
- Mayring, P. (1996). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş* (3. Baskı). A. Gümüş, (Çev.). Adana: Baki Kitabevi. (2000).
- MEB, 2017. *Görsel Sanatlar dersi öğretim programı.* Erişim Tarihi: 15.12.2017 https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/09163758_GYrsel_Sanatlar.pdf
- Mehmetoglu, U. (2006). *Gençlik, değerler ve din.* Y. Mehmedoğlu ve AU Mehmedoğlu (Ed.). Küreselleşme, ahlak ve değerler (s. 54-68) içinde. İstanbul: Litera Yayıncılık.
- ÖYBSUP (2013). *Üstün yetenekli bireyler strateji ve uygulama planı 2013-2017.* Erişim Tarihi: 10.05.2018, http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar
- Özbay, Y., & M. Palancı, (2011). Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psikososyal özellikleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (22).
- Özgülven. İ.E. (1994). *Psikolojik testler.* Ankara: Psikolojik Danışma, Rehberlik Eğitim Merkezi (PEDREM)
- Powney, J. C., Schlapp, M. A., Glissov, U., Johnstone, P. ve Munn, P. (2004). *Understanding values education in the primary school.* UK: University of Glasgow.
- Raths, L.E., Harmin, M. ve Simon, S.B. (1966). *Values and teaching: working with values in the classroom.* Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Books, Inc.
- Renzulli, J. S. (1999). What is thing called giftedness and how do we develop it? A twentyfive year perspective. *Journal for the Education of Gifted*. 7, 78-83.

◆ Ahmet Kurnaz

- Saban, A. (2009). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. (Nisan 21, 2011). Nisan 21, 2011 tarihinde www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2009_cilt7/sayi_2/281-326.pdf adresinden alınmıştır.
- Sak, U. (2013). *Üstün zekâlılar özellikleri tanulanmaları eğitimleri*. Ankara; Maya Akademi Yayıncılık.
- Sarı, M. (2007). Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: düşük ve yüksek “okul yaşam kalitesi” ne sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma. Yayınlamamış doktora tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Schwartz, S. H. ve Bilsky, W. (1987). Towards a psychological structure of human values. *Journal of Personality Social Psychology*, 53, 550- 562.
- Sezer, Ş. (2016). Velilerin Üstün Yetenekli Öğrencilerin Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Üstün Yetenekliler Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi (UYAD)*, 4(2).
- Silverman, L. K. (1994) *The moral sensitivity of gifted children and the evolution of the society*. Erişim Tarihi:16.09.2016 <http://search.epnet.com/direct.asp?an=9501205368&db=aph>
- Stake, R E. (1995). *The art of case study research*. Colifornia: Sage Publications.
- Şirin, A. (1983). *Gençlerin değerler sıralaması üzerine bir araştırma*. (Yayınlamamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Topcu, S. (2015). Üstün zekâlı öğrencilerin değer kavramına yönelik algıları: Elâzığ Bilim ve Sanat Merkezi örneği. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN, 1308-2140.
- Topcuoglu, A. (1999). Üniversite gençliğinin değerleri. Ankara: Vadi Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2009). *Türkçe sözlük*. (Cilt I ve II). Ankara:Yazar
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2012). *Değerler eğitimi*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Ünal, F., & Er, H. (2015). Üstün yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Journal of Kırşehir Education Faculty*, 16(1).
- Wilkins, C. (2000). *Citizenship education*. R. Bailey (Ed). Teaching values and citizenship across the curriculum (s. 25-29) içinde. London: Kogan Page.
- Witty, P. (1963). Üstün yetenekli çocuklara nasıl yardımcı olabilirsiniz? (çev. İ. Özgentaş). Ankara: E.M.H.M.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19(19), 499.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112).
- Yin, R. K. (2003). *Case Study Research Design and Methods* (3. Baskı). London: Sage Publications.

II. BÖLÜM

ÖZEL/ÜSTÜN YETENEKLİLERİN EĞİTİMİ